

og redaktionen kunne godt have frelst ham fra den enlige plamamse. Margrethe Sambiria var bestemt ikke moder til Erik Plovpenning's to vanartede døtre, hvilket kaster et noget andet lys over klosterhistorien.

Anette Kruses fine skildring af middelalderens konservative domkirkeby er et virkelig originalt bidrag, præget af en skarp iagttagelsesevne og et ramsaltet vid. Vivian Etting slutter i fin stil og brillerer med perler som kannik Bo Madsens byggeberetning. Men en spids bemærkning, absolut ikke til forklejning af det flotte værk, er svær at holde tilbage. Tør man håbe, at Joachim Rønnows rette dødsår, fastslået i dette tidsskrift i 1947, når frem til Roskilde inden næste jubilæum?

Mikael Venge

TORRE NYBERG og THOMAS RIIS (red.): Kalundborgs historie. 1. Tiden indtil 1830, 1985. – 2. Tiden 1830-1980, 1987. – 3. Byens huse, 1983. – 4. Specialartikler, bilag, noter og registre, 1992. 335, 397, 489 og 517 s.

I årene 1967-92 udkom godt 30 danske byhistorier, heraf mere end halvdelen fuldstændige, omfattende tiden fra de ældste tider og til nutiden. Blandt disse hører Kalundborgs historie med fire bind på tilsammen 1.738 sider til de største, kun overgået af Odenses 10 bind på tilsammen 4.000 sider – den største byhistorie, der nogensinde er kommet på dansk – Ålborgs fem bind på 2.400 sider og Københavns seks bind på 2.000 sider.

Kalundborgs historie er disponeret således, at de to første bind omfatter den egentlige byhistorie, med en deling ved 1830, tredje bind behandler byens huse, og fjerde bind rummer en række specialartikler, bilag, noter og registre.

Hovedteksten, de to første bind, er udarbejdet af 15 forfattere, velskrevet, for en enkelts vedkommende med en forfriskende, let ironisk distance, og teksten uddybes med overskuelige tabeller og et stort, velvalgt billedmateriale. Dispositionen af en byhistorie, i virkeligheden en kompliceret form, kan altid diskuteres. Her falder skildringen i 92 kapitler, kronologisk fordelt på en række perioder, der i første bind til dels lapper ind over hinanden, hvilket gør billedet lidt flimrende. Dette forstærkes af, at kapitlerne emnemæssigt står noget spredt og usammenhængende i forhold til hinanden. Helheden udgør dog en god, stofrig, detaljefyldt og velunderbygget skildring af byens historie, med en fin forståelse for ældre tiders meget anderledes samfund og med blik for fordelingerne og proportionerne i samfundet.

Byens ramme, i form af samlingen af huse og bygninger, er holdt for sig selv, i bind 3, der efter en historisk indledning om byens meget spændende struktur med de to borge og en gennemgang af bygningshistorien i en registrant skildrer de enkelte gader og huse, med ejerlister tilbage til 1600-årene og detaljerede bygningsbeskrivelser. Det omfangsrige bind er enestående i den byhistoriske litteratur, også med gadebeskrivelserne, og man får et godt indtryk af byen, der i usædvanlig grad har en velbevaret, værdifuld bygningsmasse fra ældre tid.

Usædvanligt er også bind 4, med nyttigt stof, der på denne måde er kommet med uden at tynde eller virke forvirrende i hovedteksten. Der er tale om redegørelser for byens berømte femtårnede kirke, tidligere og nyere kirker, gejstlige institutioner, egnens landsbykirker, byens slotte og befæstningen m.m.

samt lister over borgmestre og medlemmer af byråd og sogneråd. Hertil kommer en længere række bilag i form af kildetekster, embedslistes, skibsfartstabeller, skattelister og folketællinger m.m., tilsammen et værdifuldt materiale, der tillader brugere at arbejde videre med historien på en måde, som sjældent ses i byhistorierne. Dette arbejde støttes af et omhyggeligt noteapparat og person- og stedregistre, idet man dog her savner en kilde- og litteraturliste. En liste som sidstnævnte omtales ejendommeligt nok både s. 327 og 372, men må være faldet ud. Og når det gælder kildelisten, må man for byarkivmaterialets vedkommende lade sig nøje med den detaljerede trykte registratur over rådstuearkivet, der i øvrigt hører til blandt landets mest omfattende og velbevarede. Af noterne fremgår dog, at værket i usædvanlig grad har udnyttet utrykt kildemateriale, ikke blot fra nævnte rådstuearkiv, men også fra købstadarkivet, byfogedarkivet, stiftsarkivet og Rigsarkivets rækker af reviderede regnskaber.

Med stoffylden og bindene med byens huse og specialartiklerne og bilagene hører Kalundborgs historie blandt de mest lødige danske.

Ole Degn

JAN GLETE: *Navies and Nations. Warships, Navies and State Building in Europe and America, 1500-1860.* (Acta Universitatis Stockholmensis. Stockholm Studies in History. 48: 1-2) Stockholm, Almqvist & Wiksell International, 1993. 762 s.

Den svenske historiker, dr. Jan Glete ved Historiska institutionen ved Stockholms Universitet, har skrevet et meget bemærkelsesværdigt og velkomment værk. Emnet er samtlige europæiske og amerikanske flåders udvikling hen over 360 år. Et felt, hvor forskningen som hovedregel har været foretaget af specialister – ofte søofficerer uden en historisk skoling. Hvor emnet er blevet anskuet isoleret, kun undtagelsesvist relateret til den almindelige politiske, økonomiske og sociale udvikling. Og hvor afgrænsningen har været national, uden reel viden om udviklingen hos vedkommende flådes modstandere og allierede.

Emnets væsentlighed er erkendt af alle seriøse historikere, uanset deres politiske observans. Sammenhængen mellem politik og militær magt er alment accepteret – omend oftest kun i princippet. Og i dannelsen af den moderne stat er det netop orlogsflåderne med deres hidtil usete behov for beredskab, penge, styring og ledelse, der først udvikler sig til egentlige statslige, professionelle institutioner. Institutionelt kommer de stående hære og det civile administrationsapparat væsentligt senere.

Begrebet *the Military Revolution* – der hovedsagelig er baseret på landmilitær forskning og tænkning – finder Jan Glete ikke anvendeligt. Når det gælder den sømilitære udvikling, foretrækker han at operere med to revolutioner. Den første – *the Gunpowder Revolution*, hvor det store, svært armerede sejlskib i det væsentlige har fundet sin form – daterer han til omkring 1500. Den anden – *the Bureaucratic Revolution*, hvor det definitivt bliver staten, og ikke private, interessegrupper eller byer, der udøver vold til søs – sætter han til omkring 1650. Og det lange tidsspænd opdeler han i fire overbevisende hensigtsmæssige perioder: 1500-1650, 1650-1720, 1720-1815, og endelig fra 1815 frem til 1860, hvor ny teknologi i løbet af meget få år grundlæggende ændrer de gamle sejlskibsflåders strukturer og funktioner.